

เอกสารประกอบคำบรรยาย
กฎหมายลักษณะหนี้ (LLB0201) ภาคเรียน 1/2563

รับช่วงสิทธิและรับช่วงทรัพย์

1. รับช่วงสิทธิ

1.1 รับช่วงสิทธิคืออะไร

มาตรา 226 วรรคแรกบัญญัติว่า “บุคคลผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ชอบที่จะใช้สิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้นี้มีอยู่โดยมูลหนี้ รวมทั้งประกันแห่งหนี้นั้นได้ในนามของตนเอง”

รับช่วงสิทธิ คือการที่สิทธิเรียกร้องเปลี่ยนมือจากเจ้าหนี้คนเดิม ไปยังเจ้าหนี้คนใหม่ โดยผลของกฎหมาย

รับช่วงสิทธิเกิดจากการชำระหนี้โดยผู้อื่นจากจากลูกหนี้ที่แท้จริง มีผลทำให้เจ้าหนี้เดิมหมดสิทธิในหนี้นั้น และโดยผลของการชำระหนี้นั้น กฎหมายให้สิทธิทั้งหลายของเจ้าหนี้เดิมโอนไปยังผู้ชำระหนี้ (เจ้าหนี้คนใหม่) แต่อย่างไรก็ตามลูกหนี้ที่แท้จริงจึงยังไม่หลุดพ้นจากการชำระหนี้

ตัวอย่าง 1 ลูกหนี้เงินกู้ไม่ชำระหนี้ ผู้ค้าประกันเข้าชำระหนี้แทน ผู้ค้าประกันจึง**รับช่วงสิทธิ**ของเจ้าหนี้เงินกู้มาฟ้องให้ลูกหนี้(ผู้กู้ยืม)ชำระหนี้ได้

ตัวอย่าง 2 ลูกจ้างกระทำละเมิดผู้อื่นในทางการที่จ้าง นายจ้างต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ถูกละเมิด นายจ้างชำระหนี้แล้วก็**รับช่วงสิทธิ**ของผู้ถูกละเมิด มาไล่เบี้ยเอาแก่ลูกจ้างได้

2. ลักษณะทั่วไปของรับช่วงสิทธิ

2.1 รับช่วงสิทธิเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย

มาตรา 229 บัญญัติว่า “การรับช่วงสิทธิย่อมมีขึ้นด้วยอำนาจกฎหมาย”

การรับช่วงสิทธิต้องเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงว่าคู่กรณีประสงค์จะให้ผลตามนั้นหรือไม่ กรณีไม่ใช่เป็นเรื่องที่เกิดจากเจตนาของคู่สัญญา

2.2 รับช่วงสิทธิมีจำกัดอยู่เฉพาะที่กฎหมายกำหนดไว้

คือต้องเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้รับช่วงสิทธิได้เท่านั้น

ฎีกาที่ 389/2538 จำเลยขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้รถยนต์ของโจทก์เสียหาย และ พ. ลูกจ้างโจทก์กับ ม. ภริยาซึ่งโดยสารไปในรถยนต์ของโจทก์ได้รับอันตรายแก่กายจนต้องเสียค่ารักษาพยาบาลไปเป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับรถยนต์ของโจทก์เท่านั้น ส่วนการที่ พ.กับ ม. ได้รับอันตรายแก่กายนั้นเป็นเรื่องที่จำเลยที่ 1 กระทำละเมิดต่อ พ. และ ม. โดยตรง มิได้กระทำต่อโจทก์ การที่โจทก์จ่ายค่ารักษาพยาบาลให้แก่ พ.และ ม. ไปเป็นการจ่ายตามระเบียบเกี่ยวกับสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลของโจทก์ให้แก่ลูกจ้างรวมทั้งคู่สมรสของลูกจ้างโจทก์ ไม่มีกฎหมายให้โจทก์ในฐานะนายจ้างมีสิทธิหรือรับช่วงสิทธิจากลูกจ้างและคู่สมรสที่จะมาเรียกค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายไปคืนจากผู้กระทำละเมิดต่อลูกจ้างและคู่สมรสได้ โจทก์จึงไม่มีสิทธิฟ้องจำเลยเรียกเงินค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายไปได้

2.3 รับช่วงสิทธิเกิดขึ้นจากการชำระหนี้ของผู้มีส่วนได้เสีย

ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึงผู้ที่มีส่วนได้เสียตามกฎหมายในอันที่จะเข้าไปชำระหนี้ กล่าวคือ การไม่ชำระหนี้จะมีผลทางกฎหมายกระทบกระเทือนถึงสิทธิหรือผลประโยชน์ของเขา

ฎีกาที่ 1608/2529 การที่โจทก์ชำระหนี้จำนองโดยตนมิได้เป็นหนี้ และมีได้มีเจตนากระทำแทนจำเลย จึงไม่มีส่วนได้เสียในการชำระหนี้ ไม่ทำให้โจทก์ได้รับช่วงสิทธิจากผู้รับจำนอง แต่ต้องคืนเงินให้โจทก์ฐานลาภมิควรได้พร้อมดอกเบี้ยระหว่างผิดนัดร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

2.4 รับช่วงสิทธิมีผลให้ผู้ชำระหนี้เข้าสวมสิทธิของผู้ชำระหนี้

เมื่อมีการชำระหนี้โดยผู้มีส่วนได้เสียแล้ว โดยผลของกฎหมายทำให้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ที่มีอยู่เหนือลูกหนี้ตกมาเป็นสิทธิเรียกร้องของผู้ชำระหนี้ หรือผู้ชำระหนี้เข้าสวมสิทธิของเจ้าหนี้มีฐานะเหมือนเป็นเจ้าหนี้คนใหม่

3. กรณีที่ลูกหนี้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้

มาตรา 227 บัญญัติว่า “เมื่อเจ้าหนี้ได้รับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเต็มตามราคาทรัพย์สินหรือสิทธิซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้แล้ว ท่านว่าลูกหนี้ย่อมเข้าสู่ฐานะเป็นผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือสิทธินั้นๆ ด้วยอำนาจกฎหมาย”

หมายถึง กรณีที่ลูกหนี้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ เมื่อได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนเต็มราคาทรัพย์สินหรือสิทธินั้นให้แก่เจ้าหนี้แล้ว เพื่อความเสียหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินหรือสิทธินั้น

ตัวอย่าง ในกรณีประกันวินาศภัย ผู้รับประกันภัย เมื่อได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ (ผู้เอาประกัน) เพื่อความเสียหายอันเกิดแต่วินาศภัยแล้ว ก็เข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ (ผู้เอาประกัน) ที่จะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ที่มาทำละเมิดก่อให้เกิดวินาศภัยนั้นเหมือนอย่างเจ้าหนี้ฟ้องเอง

4. กรณีที่มีการชำระหนี้แทนลูกหนี้

4.1 มาตรา 229 (1) บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตัวเอง และมาใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้อีกคนหนึ่งผู้มีสิทธิจะได้รับใช้หนี้ก่อนตน เพราะเขามีบุริมสิทธิ หรือมีสิทธิจำนำจำนอง”

หมายถึง กรณีลูกหนี้มีเจ้าหนี้อยู่หลายคน มีเจ้าหนี้คนหนึ่งมีสิทธิฐานะเหนือเจ้าหนี้อีกคนหนึ่ง ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อนเนื่องจากมีบุริมสิทธิหรือมีสิทธิจำนอง จำนำ ดังนี้ ถ้าทรัพย์ของลูกหนี้ไม่พอชำระหนี้ทั้งหมด เจ้าหนี้คนที่ไม่มีสิทธิคือยกกว่าจะฟ้องกันผลประโยชน์ของตนโดยออกเงินใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ที่มีสิทธิเหนือตนแทนลูกหนี้ และเข้ารับช่วงสิทธิเจ้าหนี้ที่มีสิทธิเหนือตนคนนั้น

ตัวอย่าง มีผู้รับจำนองสองราย รายหลังเห็นว่าหากผู้รับจำนองรายแรกบังคับจำนองตนคงไม่มีเงินเหลือ ผู้รับจำนองรายหลังจึงชำระหนี้ให้ผู้รับจำนองรายแรก แล้วเข้าสวมสิทธิบังคับจำนองคนเดียว

4.2 มาตรา 229 (2) บัญญัติว่า “บุคคลผู้ได้ไปซึ่งอสังหาริมทรัพย์ใด และเอาเงินราคาค่าซื้อ ใช้ให้แก่ผู้รับจำนองทรัพย์นั้นเสร็จไป”

หมายถึง กรณีเป็นการซื้ออสังหาริมทรัพย์โดยติดจำนอง เมื่อผู้ซื้อได้ชำระหนี้ให้แก่ผู้รับจำนองแล้ว ผู้ซื้อก็รับช่วงสิทธิของผู้รับจำนอง เป็นผลให้อสังหาริมทรัพย์นั้นหลุดจำนองไปด้วย

ตัวอย่าง ซื้อที่ดินติดจำนองจากการขายทอดตลาด เมื่อเจ้าพนักงานบังคับชำระหนี้ให้แก่ผู้รับจำนองแล้ว มีผลเท่ากับว่าซื้อที่ดินปลอดจากจำนองแล้ว

4.2 มาตรา 229 (3) บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีความผูกพันร่วมกับผู้อื่น หรือเพื่อผู้อื่น ในอันจะต้องใช้หนี้มีส่วนได้เสียด้วยในการใช้หนี้นั้น และเข้าใช้หนี้นั้น”

แยกพิจารณาดังนี้

(1) กรณีบุคคลผู้มีความผูกพันร่วมกับผู้อื่น

หมายถึงกรณีที่เป็นลูกหนี้ร่วมตามมาตรา 291 , 297 , 301 เป็นต้น

(2) กรณีเพื่อผู้อื่นในอันจะต้องใช้หนี้มีส่วนได้เสียด้วยในการใช้หนี้นั้น

หมายถึง กรณีที่เป็นผู้ค้ำประกัน ผู้จำนอง ผู้รับประกันวินาศภัย

เมื่อบุคคลดังกล่าวใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว จะได้รับช่วงสิทธิเพื่อเรียกร้องเอาแก่ลูกหนี้ต่อไป

5. กรณีที่ผู้จะเสียสิทธิในทรัพย์ชำระหนี้แทนลูกหนี้

มาตรา 230 บัญญัติว่า “ถ้าในการที่เจ้าหนี้ นำบังคับยึดทรัพย์อันหนึ่งอันใดของลูกหนี้ นั้นบุคคลผู้ใดจะต้องเสี่ยงภัยเสียสิทธิในทรัพย์อันนั้น เพราะการบังคับยึดทรัพย์ไซ้รู้ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นมีสิทธิจะเข้าใช้หนี้เสียแทนได้ อนึ่งผู้ครองทรัพย์อันหนึ่งอันใด ถ้าจะต้องเสี่ยงภัยเสียสิทธิครองทรัพย์นั้น ไปเพราะการบังคับยึดทรัพย์ ก็ย่อมมีสิทธิจะทำได้เช่นเดียวกับที่วามานั้น

ถ้าบุคคลภายนอกผู้ใดมาใช้หนี้แทนจนเป็นที่พอใจของเจ้าหนี้แล้วบุคคลผู้นั้นย่อมเข้ารับช่วงสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ แต่สิทธิเรียกร้องอันนี้จะบังคับให้เป็นที่สุดแก่เจ้าหนี้หาได้ไม่”

หมายถึง กรณีเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกเข้าชำระหนี้ และผู้ที่ชำระหนี้เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายึดทรัพย์บังคับคดีมาชำระหนี้ บุคคลภายนอกมีส่วนได้เสียในทรัพย์ที่ถูกยึดมา จึงเข้าชำระหนี้เป็นการไถ่ถอนทรัพย์มาจากการถูกยึดเพื่อที่ตนจะได้รับประโยชน์จากทรัพย์นั้น

ฎีกาที่ 4175/2539 ศาลพิพากษาให้โจทก์ได้รับโอนที่ดินและบ้าน แต่ปรากฏว่าที่ดินและบ้านถูกจำเลยในฐานะเจ้าหนี้จำนองยึดขายทอดตลาดอยู่ เมื่อโจทก์อยู่ในฐานะผู้ที่จะได้รับโอนกรรมสิทธิ์ที่พิพาทซึ่งอาจจะต้องเสี่ยงภัยเสียดสิทธิตามการรับโอนหากปล่อยให้จำเลยเจ้าหนี้จำนองบังคับคดีโดยการขายทอดตลาด โจทก์ย่อมมีสิทธิที่จะเข้าใช้หนี้จำเลยแทนผู้จำนองได้ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 230

6. รับช่วงทรัพย์

6.1 รับช่วงทรัพย์คืออะไร

มาตรา 226 วรรคสองบัญญัติว่า “ช่วงทรัพย์ ได้แก่เอาทรัพย์สินอันหนึ่งเข้าแทนที่ทรัพย์สินอันอื่นในฐานะนิตินัยอย่างเดียวกันกับทรัพย์สินอันก่อน”

รับช่วงทรัพย์ คือเป็นการเปลี่ยนตัวทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้โดยผลของกฎหมาย เป็นการเอาทรัพย์สินอันหนึ่งเข้าแทนที่ทรัพย์สินอีกอันหนึ่งในฐานะอย่างเดียวกัน อันจะทำให้ทรัพย์ที่เข้าแทนที่ตกอยู่ภายใต้บังคับชำระหนี้แทนทรัพย์เดิม

ตัวอย่าง ธนาคาร ก. ให้ ข. กู้เงิน โดย ข. เอาอาคารมาจำนองเป็นประกันเงินกู้ โดย ข. ได้เอาประกันภัยอาคารไว้ด้วย เมื่ออาคารถูกไฟไหม้ผู้รับประกันภัยจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ ข. ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวก็เข้าแทนที่อาคารที่ถูกไฟไหม้ ธนาคาร ก. มีสิทธิบังคับชำระเงินกู้เอาจากเงินค่าสินไหมทดแทนได้

6.2 ลักษณะทั่วไปของรับช่วงทรัพย์

รับช่วงทรัพย์มีบัญญัติไว้ในมาตรา 226 วรรคสอง , 228 , 231 และมาตรา 232 เท่านั้น

มาตรา 226 วรรคสอง เป็นเรื่องการให้ความหมายของรับช่วงทรัพย์

มาตรา 228 เป็นเรื่องว่าการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยเพราะทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้สูญหาย หรือถูกทำลาย และลูกหนี้ได้ทรัพย์อื่นหรือค่าสินไหมทดแทนมา จึงให้เอาทรัพย์หรือค่าสินไหมทดแทนเข้าที่ทรัพย์ที่สูญหายหรือถูกทำลาย

มาตรา 231 และ 232 เป็นเรื่องทรัพย์ที่จำนำ จำนอง หรืออยู่ในบุริมสิทธิได้เอาประกันภัยไว้ เมื่อต้องจ่ายเงินตามสัญญาประกันภัยเงินก็เข้าแทนที่ทรัพย์ที่จำนำ จำนอง หรืออยู่ภายใต้บังคับของบุริมสิทธิ

มาตรา 231 วรรคท้าย เป็นเรื่องการรับช่วงทรัพย์ในกรณีที่มีการชำระค่าทดแทนเมื่ออสังหาริมทรัพย์ถูกเวนคืน กับกรณีที่ต้องชำระค่าเสียหายเพราะเหตุที่ทรัพย์สินถูกทำลายหรือบุบสลาย